

Stemvoering II

Het is beslist noodzakelijk dat u de aantekeningen van deze les tot u neemt, *nadat* u de aantekeningen van les 13 heeft gelezen.

In les 13 kon u lezen over vier verschillende bewegingen die mogelijk zijn tussen de stemmen: parallel, gelijk, zijdelings en tegengesteld. In voorbeeld 1 van les 14 ziet u deze bewegingen genoteerd staan. De voorbeelden spreken voor zich.

Het denken in bewegingen beïnvloedt in belangrijke mate de stemvoering. Een notenbeeld dat men in de traditionele harmonieleer als problematisch ervaart, ontstaat eerder bij bepaalde bewegingen.

De tegengestelde en de zijdelingse beweging worden in de harmonieleer gezien als relatief veilig, omdat zij parallelle intervallen tegengaan. De gelijke en de parallelle beweging zijn gevaarlijker.

Sommige parallelle intervallen moeten volgens de harmonieleer worden vermeden. Het gaat hier om de volkomen consonanten, te weten reine prime, reine kwint en dito octaaf.

Een parallelle prime zal u meteen opvallen, terwijl de kwint en het octaaf ongemerkt kunnen ontstaan. De parallelle kwart overigens is toegestaan.

- De parallelle kwart is niet toegestaan tussen de bastoon en een van de overige stemmen. Er is dan namelijk sprake van opeenvolgende kwartsext akkoorden, hetgeen verboden is in de harmonieleer.

Een parallel octaaf dient u dus te vermijden. We maken een uitzondering voor het octaaf dat optreedt als een enkele stem, en het octaaf ter accentuering, bijv. van de melodie. Zie voorbeeld 2.

- In traditioneel harmonische muziek kunnen ook parallelle kwinten voorkomen die gezien moeten worden als een enkele stem, zoals bijvoorbeeld een bourdon.

De intervallen die als samenklank zelden een probleem opleveren zijn de parallelle tertsen en sexten. De septime in een parallelle gang is acceptabel, maar deze oplossen kan beter klinken.

Laten we ons daarom richten op de parallelle kwint en het parallelle octaaf. De meeste studenten ervaren problemen met het vermijden van deze parallellen.

Het ontdekken van een parallel is niet zo moeilijk. U gaat simpelweg na of een kwint of een octaaf voorafgegaan wordt door hetzelfde interval *in dezelfde stem*. In een dergelijk geval past u de stemvoering aan, zoals in voorbeeld 3.

- Een parallel in verschillende stemmen kan geen kwaad. Zie het voorbeeld uit les 13, maat 9 t/m 16. In elke maat staat een octaaf, echter in wisselende stemmen.

In voorbeeld 3 ziet u een notenbeeld eenmaal met en eenmaal zonder de verboden parallel. De gecorrigeerde versie klinkt beter, terwijl in beide voorbeelden slechts één noot is gewijzigd.

Voorbeeld 3 bevat parallellen die zichtbaar opvallen. Er zijn echter parallelle kwinten en octaven denkbaar, die u niet zo snel zult zien of horen.

Parallelle en *bedekte* kwinten en octaven worden meestal in één adem genoemd. Maar in het geval

van een bedekte parallel ontbreekt de eerste kwint of het eerste octaaf. Toch klinkt de bedekte parallel soms net zo slecht als de gewone (open) parallel.

Een bedekte parallel ontstaat als de volkomen consonant wordt bereikt in een *gelijke* beweging. In voorbeeld 4 ziet u bedekte kwinten en octaven, die tweestemmig zijn genoteerd.

- Bij slechts twee stemmen luistert de stemvoering zeer nauw. Er zijn geen andere stemmen om de aandacht af te leiden. Bij meer stemmen zijn het de bas en de sopraan die het meest opvallen.

In tegenstelling tot de open parallel is de bedekte parallel vaak wel toegestaan (zoals u in voorbeeld 6 kunt zien). Hier zijn een paar richtlijnen.

A. Als beide stemmen springen is een bedekte parallel verboden, zowel de kwint als het octaaf.

B. De bedekte kwint is toegestaan als de bovenste stem met een secundeschrede de kwint van het akkoord bereikt, terwijl de onderste stem springt. Springt echter de bovenste stem in de kwint, dan klinkt de bedekte parallel alleen goed als de onderste stem een *kleine* secundeschrede maakt.

C. Het bedekt octaaf is ook verboden als *één* van de stemmen een *grote* secundeschrede maakt. Na een *kleine* secundeschrede in een van de stemmen klinkt het bedekt octaaf wel goed, *mits* de kleine secundeschrede *en* de sprong de grondtoon van het akkoord bereiken.

Zie de voorbeelden in 5 en 6. Maar theoretici zijn het al eeuwen niet eens over de bedekte parallel. Daarom geef ik u een van de afwijkende definities. Deze vervangt richtlijnen A t/m C.

D. Een bedekte parallel klinkt slecht als de *bastoon* een *secundeschrede* maakt en zou dan moeten worden vermeden.

M.a.w. als de bastoon geen secundeschrede maakt, gaat u uw gang maar. Persoonlijk ben ik geen voorstander van deze vrij moderne en ietwat laconieke richtlijn.

Volgens D mag de bastoon geen secundeschrede maken bij het ontstaan van een bedekt octaaf, zelfs niet als de secundeschrede klein is. Terwijl dit in de praktijk goed kan klinken. Zie voorbeeld 6.

De richtlijnen gelden voor traditionele muziek met meer dan twee stemmen, *met name* voor de bewegingen van de bas en de sopraan. Bij tweestemmige muziek, uiteraard, voor alle stemmen.

Hieruit volgt wel dat tussen de overige stemmen, zoals bijvoorbeeld tussen bas en tenor, of tussen de middenstemmen tenor en alt, of tussen alt en sopraan, meer toegestaan is.

Zo is een bedekt parallel octaaf tussen de bas en een middenstem toegestaan als de *bovenste* stem een grote secundeschrede maakt (zie het eerste voorbeeld uit 5 met stippellijn). In dit voorbeeld staat helaas ook een ongeoorloofde bedekte kwint. Daarom is deze stemvoering toch niet correct.

Ook kan de harmonie dermate complex zijn, dat een bedekte parallel nauwelijks opvalt, al trekken de bas en de sopraan meestal wel aandacht.

Ter geruststelling wil ik nog opmerken, dat in de werken van beroemde componisten menig bedekte parallel kan worden aangetroffen, ook de verboden soort. Gebruik de parallel gerust, als u die in een bepaalde situatie goed vindt klinken. Mits u over voldoende ervaring beschikt, uiteraard.